

IK WEET WAAR HET GELUK IS

alle congresgedichten
voor Sympopna 2011-2017

Ingmar Heytze

KWALITEIT EN PROFESSIONALITEIT
IN DE COMPLEXE WERKELIJKHEID
VAN DE FORENSISCHE PSYCHIATRIE

10-11-2017, DE DOELEN, ROTTERDAM

WEIGERPROBLEMATIEK

We hebben een ton vol kikkers gekregen.
Iemand moet het doen. De kikkers springen rond.
zeventigduizend sprongen per jaar.

Om ons heen staan plukjes mensen met borden.
Ze schreeuwen: 'pas toch op!' 'kijk uit!'
'hou ze allemaal in de ton!' 'Straf de schuldige kikkers,

laat ze sterven in de zon!' De mensen zijn heel
serieus. We leggen uit dat we de kikkers niet hadden
besteld, dat er geen kookboek bestaat waar

elke kikker baat bij heeft. We praten en praten,
de kikkers blijven springen, de mensen schudden
met hun bord en druipen langzaam af.

Totdat er één door onze vingers springt.

PANNENKOEKEN

Iemand zei: ik zie een goudmijn vol juwelen. Let wel:
een potentiële goudmijn, zoals mijn dochter een onzichtbare
keuken had in een uitsparing in de muur, waar de vorige bewoners

van ons huis de televisie hadden staan. Voor haar was de nis
een plaats waar ze zelfverzonnen wijn en bier kon schenken,
zogenaamde koffie zetten en pannenkoeken bakken, dat vooral,

heel veel onzichtbare pannenkoeken. Kijk om je heen als je denkt
dat je als Job op de mestvaalt zit, dat niemand meer veilig is
als de krant belt en demonstranten door hun woedende

dorpsstraten banjeren, als iedereen weer overal gelijk in moet.
Als je nijdig geklik in de struiken hoort en denkt dat je niets
in handen hebt – je hebt pannenkoeken, stapels pannenkoeken,

zo ver het oog reikt, met stroop.

DEBUUTLEEFTIJD

Angst en dwang vanaf een jaar of vijf, verslaving
en schizofrenie wat later. Kleine problemen
worden groot, alsof je een plank recht afzaagt

maar nét niet waterpas begint, schever,
steeds schever, opnieuw en opnieuw, waarna
je tot je enkels in resthout en zaagsel staat

en denkt: ik had een rechte plank, wat is er
toch gebeurd. Maar er zit al een half karakter
in je cellen, een man met een mes en de nacht

in zijn hoofd, een vrouw die in een witgoedhal
wil weten of haar hoofd wel in de oven past,
een kind dat woedend tegels telt en gilt

tegen het donker. Zaag het recht zo goed
je kunt. Slaap is liefde. Breng het naar bed.

HET GROENE DOEL

Wij zijn projecties. Geen mens weet van wie.
Het is echt en niet echt. We maken het waar.
Mooi is anders maar daar gaat het niet om.

We oefenen werelden, zwemmen met dolfijnen,
gooien stokken met de robothond,
we dwalen door Elysische velden.

Ik wil ook wel leven tussen het groene doek.
Wie zegt dat ik het niet al doe.

TOEZICHT

Wisten wij veel wat er achter die muur gebeurde.
Misschien was daar het paradijs, een stille zaal

vol vreemd-vredige dromen, of ging er juist
hetzelfde fout als hier. We konden toch niet

door die deur heen kijken. De hoofdgeneesheer
hield de zaken, waaronder de sleutels naar
de hemel en de hel, strak in de hand.

Wij zijn al snel gestopt met rammelen aan sloten
of vragen om ramen, om licht op de zaken.

‘Het daglicht,’ zei de man die het moest weten,
‘is nu eenmaal niet voor iedereen. Als het anders
niets is, wil een mens bemind, bewonderd,

en anders maar gevreesd, verafschuwd of veracht.
Zeker drie van die verlangens doen het beter in de nacht.’

HET SLAPPE KOORD

(Vrij naar een column uit het AD-UN)

Op een dag zag ik dat iemand een lang touw tussen twee bomen in het park had opgehangen. De zon strooide plukjes laat augustuslicht door de hoge bladerkronen. Het grasveld leek op een kathedraal zonder muren. De koorddanser, of -danser, dat kon ik niet goed zien in het voorbijgaan, stond ongeveer op een derde van het koord stil. Over koorddansen bedacht ik, terwijl ik hard verder fietste omdat ik al te laat was voor een afspraak, de volgende dingen.

1. Koorddansen op het slappe koord is een manier om het aanzicht van de dingen te veranderen, of het heeft tenminste dat gevolg: je maakt van een bocht een rechte hoek.
2. Koorddansen is geen spontane activiteit. Je hebt er minstens een koord voor nodig, en een plek waar je dat koord goed vast kunt maken. En toch leek het of deze koorddanser gewoon aan was komen wandelen over het koord dat er toevallig al hing.
3. Koorddansen is vast nog moeilijker dan het eruitziet. Hoe was het om voor het eerst op een koord te gaan staan? Hoe moet je ervoor trainen? Hoe wist de koorddanser dat hij wilde koorddansen voordat hij het ooit gedaan had?
4. Koorddansen is iets uit het circus, om naar te kijken. Ben je wel aan het koorddansen als er niemand kijkt, of kunnen we het vooral zien als dansen, wat je prima alleen kunt doen zonder dat je ergens voor oefent, gewoon omdat je leeft en af en toe wil bewegen om dat te vieren?

Over al deze dingen, die in een fractie van een seconde door mijn hoofd schoten, zoals je gedachten ook belachelijk snel kunnen gaan terwijl je bijna bevroren in de tijd boven een zwembad hangt of met een snoekduik een vallende kristallen vaas probeert te redden van de schervendood, had ik graag met de koorddanser willen praten. Ik wist alleen niet of het wel verstandig is om een koorddanser aan te spreken als hij op zijn touw staat. En ik was dus al te laat voor die afspraak. Een onzichtbaar touw trok mij verder, weg van het veld, de danser en het koord.

DE LAATSTE DOOS

*Binnen de perken zijn
de mogelijkheden even on-
beperkt als daarbuiten*
Jules Deelder, *Aforismen*

De drang om te veranderen is een ziekte.
De meeste mensen willen niet iets anders,
ze hebben vooral geen zin meer in

wat ze hadden. Het is het zelfbedrog dat
iets beter kan, *alles neu*, alsof je kunt
veranderen in iets anders dan jezelf,

kansen pakken, visie ontplooiën, voeling
met dingen, borgen, bewegen, veranderen
en verankeren, innovatie, uitdagingen

vinden in alles, het optuigen van dingen,
een spin in het web zijn, deskundig en
integer zijn, kwalitatief, kernwaardig,

Dit wil ik nog kwijt: ik verloor veel tijd
in dozen. Ik heb me zo vaak uit allerlei
dozen gedacht dat ik bijna onder de brug

ben beland, in een doos, een doorweekte,
de laatste, eigenaar van niets meer dan
mijn permanente, onveranderbare eindstaat.

BEJEGENINGEN

*Vriend, hoe vaak heb ik je al niet gezegd dat ik mij geheel wil inzetten
voor de psychiatrisch gestoorde mens.*

Jan Arends, Keefman

Er is taal van binnenuit en taal van buitenaf.
Er is de taal die je leert om vooruit te komen,
te doen alsof je bezig bent om te genezen,

tranen van taal waar je verplicht in uitbarst
om het branden van je hart in te verstoppen –
de taal als een schaakbord vol kleine mijnen.

Er is de taal van on- en overmacht. Er is de taal
van buitenaf die mensen dingen maakt, processen,
targets. Behandel je iemand of ga je met hem om,

speel je de rol van een mens of probeer je er een te zijn.

DE VEELKLEURIGHEID VAN AGRESSIE –
NAAR EEN BETER BEGRIP EN EFFECTIEVE
PREVENTIE EN BEHANDELING VAN AGRESSIE
IN DE GGZ

17 mei 2017, De Fabrique, Utrecht

MENEER HYDE WORDT WAKKER

Kom, trek je rode kleren aan,
dan kijk ik naar mijn handen
of het beest in mij al wakker is.

Het beest laat zich niet hinderen
door statistiek, goede intenties,
sussend gesis – alleen door slaap.

(Ik ben het beest. Luister maar niet
naar mijn omhulsel, de kern van alle
dingen zit van binnen, dat ding

om me heen is een huilend vel
dat drinkt en brult en wakker ligt,
voor lul in lange rijen staat.

Ik ben zijn batterij, zijn ware aard,
ik ben zijn gastheer en zijn gast,
zijn reden van bestaan.

Op een dag werp ik hem af).

DE WORDING VAN KEES

Weet ik hoe ik ben ontstaan. We komen uit zee,
dat weet jij ook. Ik was er op een dag en alles was

te veel. Ik moet schelden als een bekakte cabaretier
omdat ik niet anders kan, er mag laf gelachen worden,

behalve dan door mij, als ik lees wat ze schrijven
vraag ik me af wie er hier gek is, ik vecht en vlucht

voortdurend tegelijk, ik vlecht mezelf van dag tot dag
steeds verder vast, een scheef gewas dat helt en valt

en niemand hier schrijft iets dat helpt, laat staan
zo'n dichter die alleen maar oog heeft voor

zijn volgende gedicht, hooguit geeuwend
googelt, met een vulpen in mijn botten prikt,

zich afvraagt, heel belangrijk, waar de koffie blijft.

MIJN VRIEND EN IK

Een van mijn oudste vrienden lijkt op mij.
Ik bedoel dat wij in bijna niets hetzelfde zijn,
behalve hierin: wij kregen dochters, louter
dochters, blij dat het geen zonen zijn.

Vroeger waren wij woedend. Mijn vriend
vocht in kroegen. Als ik hem vroeg waarom
zei hij: 'omdat ik zo vaak win.' Ik vocht alleen
met mezelf, niet bestand tegen het roedel

dat me feilloos vond, de hoek in trapte,
een mes op de keel zette, kooide op de WC.
Later trapte mijn vriend geen mensen in elkaar,
alleen nog bushokjes. Daarna was hij klaar.

Ik heb zo lang gezocht naar iets of iemand
om te slopen, dat ik denk dat ik het zelf moet zijn.
Ik word voor zacht en goed versleten. Mijn vriend
weet beter: hij sloeg naar buiten, ik naar binnen.

FURIENAUT

Ik trok mijn emotie-dempende pak aan, stapte in mijn voertuig
en schoot door de injectienaald, recht in de ader van de reus,
wildwatervarend door het bloed op zoek naar woede.

Binnen laaide een heksenketel, het kookte en kolkte rondom,
ik botste heen en weer tegen hartkamerwanden, spoelde over de rand
en kwam boven aan een oever – lege flessen, stukgekerfde foto's,

lijsten aan splinters en scherven. Het pak was gescheurd, het voertuig
verdwenen. Ik bleef wonen aan de oevers van de woede, schreef in
mijn rapport naar huis: de woede is precies zoals we dachten,

een tjokvol heelal wanneer hij raast, volkomen onvindbaar
als hij slaapt. Ik neem aan dat hij altijd stroomopwaarts woont.

VERANDERING

Alles draait, alleen onze patiënten
blijven vlinders, met vleugels ter grootte
van kamerschermen die al kneuzen
als je naar ze wijst –

wild fladderend, midden in de kamer.
Wat kunnen wij anders doen dan veranderen
in rupsen? We staan erbij en knagen op blaadjes
terwijl we naar het gewapper kijken.

EEN DOLLE THEEVISITE

'Neem gerust wat meer thee,' zei de Maartse Haas heel ernstig tot Alice.

'Ik heb nog niets gehad,' zei Alice boos, 'dus kan ik onmogelijk meer nemen.'

'Je bedoelt dat je niet minder kunt nemen,' zei de Hoedenmaker,

'het is heel gemakkelijk om meer te nemen dan niets.' – Lewis Carroll

Alice neemt slokjes
en hapjes en snuifjes
en lepeltjes, groter
en kleiner en scherper
en zachter, een mens
is mengpaneel en DJ
tegelijk, Alice is meestal
een man met diverse
problemen. Als het goed
gaat zoemt alles vredig
vanbinnen, balanceert
de wereld in de nagel
van zijn pink. Maar
het gaat nooit goed,
niet lang, de stad is
een konijnenhol,
je ziet ze vallen, links
en rechts en dag na dag.
Je mag geen wonderen
verwachten, alleen maar
wonden, wanhoop, woede.

DEFINITIES

Definities. Variabelen. Ergens in de tabellen hoor ik thuis. Ik heb bv. twee rijbewijzen, ik kan reizen met het openbaar vervoer, betaal mijn meeste rekeningen, ben in staat mezelf de baas te blijven als de bus voor mijn neus wegrijdt. Ik kan bellen dat ik later kom. Mijn boosheid kan ik kwijt bij mijn verstand, ik ben mijn eigen patiënt, behandelaar en divan. Hoe beter ik de vrede blijf bewaren, hoe groter de kans dat ik een uitgang vind, een maas in alle definities waar ik doorheen stap en met opgeheven hoofd de dataset verlaat, vrij van verdoemd fatsoen, onbestaanbare avonturen tegemoet.

SCHERVEN

In mijn hoofd zit een man. Hij draait
borden op stokjes. Af en toe krijgt alles
een slinger, anders vallen de borden kapot.

Als ik boos word zakt er een scherm
tussen de borden en het mannetje.
Pas als ik rustig ben, veert het omhoog.

Ik heb verder niemand iets te leren,
ik ben maar dichter. Misschien dit:
hoed je voor mensen zonder mannetje,

je herkent ze aan het spoor van scherven.

SLACHTOFFERSCHAP, TRAUMA EN GEWELD -
EEN ONONTWARBARE KLUWEN?

25 mei 2016, Antropia, Driebergen

MONITOR

Dit wordt geen nieuw verhaal. We doen
wat met ons werd gedaan, zoals je doorvertelt
wat je geleerd is, maar dan harder, tot het
rondzingt, tot je mensen met de handen

op hun oren dwingt, jij bent niet jouw
probleem, je hebt jezelf zo niet gemaakt –
dat hebben anderen gedaan.

Misschien is er een moment waarop
geweld een taal wordt, de manier waarop
je je het beste uitdrukt, bij gebrek
aan iets te verliezen.

Het moment waarop je ziet: erg wordt
alleen nog erger, wat je doet is lang voorspeld,
je kent wie je maakt tot wat je bent.

We slaan werktuigelijk, we ondergaan
wat ons onthouden werd terwijl we slaan.
We doen wat met ons is gedaan.

DE AANRAAKBARE

*'...En wist dat hij niet leefde, maar gebeurde,
Dat daden machtloos als seizoenen waren.'*
Martinus Nijhoff, *De troubadour*

Ik ben mijn omstandigheden. Ik was, ik blijf
een opnameapparaat van vlees en bloed, dat steeds
langer geleden werd aangezet en alles staat nog
op de band. Ik ben een dier dat kan praten,

een hond die heen en weer rent, speeltjes uit
zijn hersenen haalt en neerlegt bij mijn mond,
Raak me aan en ik groei van onder naar boven,
van binnen naar buiten, van achter naar voor.

Laat de vreemden uit mijn kamer, laat mijn vader
zich te barsten rijden, pak mijn handen, doe
alsof een mens een afgedankte goudvis is die,

eenmaal uit zijn kom gegoten en doorgetrokken,
begint te groeien tot hij zijn werkelijke maat
vindt in de grote, wijde gracht.

IK WEET NOG WAT IK WEET

Ik weet nog wat ik weet
ik kan niet weten wat het deed,
wie ik geworden ben door wat –
ik heb een hoofd waarin ik
zelf de weg niet ken.

Wat je ook doet, praat nooit
over de olifant. Hij gaat bestaan
als we iets zeggen, hoe onschuldig
ook van hé, wat zit dáár nou voor
al die rommel, is dat geen –

laat dat. Maak elkaar toch
met iets anders bang, bijvoorbeeld
voor de vaak terechte angst belachelijk
te zijn met je zwaaiende vingers,
alsof je jezelf iets zit te verkopen.

Ik weet nog wat ik weet, het mes
tegen mijn hals, het zweet langs
mijn gezicht, de jongen die het deed,
wie toekeek, toestond – dertig jaar
en het verjaart niet,

alle plaatjes zijn nog steeds zoals
ze waren, ik zet er meestal maar
iets voor om het niet de hele
tijd te hoeven kijken, maar
dat mag geen naam hebben.

EINDPUNT

Koning, er moet iets gebeuren.
U weet dit net zo goed als ik.
Ik heb het vaak genoeg gezegd.
U luistert niet. Wat moet ik doen
voordat u eindelijk iets doet.

Er moet iets vreselijks gebeuren,
dat begrijp ik nu, uw bedoeling
wordt mij langzaam helder, ik
heb het overal gevraagd maar
niemand luistert. U bent

het eindpunt, mijn alpha en omega,
schuldig – immers: ú bent degene
die niet uit mijn hoofd gaat, fax
na fax, ik heb de kamer afgeplakt
met thermisch papier in verband

met de straling van de zon die alle
informatie in mijn ogen brandt.
De dag komt nader dat het hele
universum leeg is, stil, wij zullen als
laatsten de aarde verlaten en stikken.

Ook dan is dit nog niet voorbij.
Zelfs ons zwijgen zal een teken zijn.

DADERSDRANG

'I have scars on my hands from touching certain people.'

J.D. Salinger

Als het moet wil ik een dader zijn.

De vraag van het slachtoffer,

als je zo lam bent jezelf zo te zien,

blijft: heb ik het er naar gemaakt,

is brand niet erger, et cetera.

Slachtoffer zijn komt uiteindelijk neer

op het stellen van de verkeerde daad.

Doen is beter dan aangedaan.

Doen is niet denken. Doen is bestaan.

WAT NIET HELPT

Wanneer ik promovendi hoor vertellen moet ik denken aan de dichter/psychiater F., die het liefst niet wordt herinnerd aan zijn vak voordat hij voorleest – ‘mensen luisteren dan anders naar je werk, alsof je een dichtende zielenknijper bent.’

Toch werd F. precies zo aangekondigd door een labradorachtige vrijwilliger: ‘een medicus als Rutger Kopland, Tellegen en Anna Enquist.’ F. schudde zijn hoofd en legde rustig uit dat de laatste, met alle respect, geen dokter was, maar psychoanalytica.

‘Het verschil,’ lichte F. behulpzaam toe, ‘is dat een psycholoog, tijdens zijn opleiding, niet in een dood mens hoeft te snijden. Dat is wat alles voor altijd anders maakt.’ Het helpt niets en het is verkeerd, ik ben een oude man,

ik heb geluisterd en mijn les geleerd – toch zag ik af en toe het hoofd van F., groot en doorschijnend in de PowerPoint, hij keek me aan met die vermoeide glimlach, schuddend met zijn hoofd van nee nee nee.

IN DE FILM

'Dat is het voordeel van video.'

Spinvis

Wat is er gebeurd met de mensen in de filmpjes.

Zijn ze daar nog altijd bezig ongezien,
ten overstaan van hun kinderen,

hun onvermogen bot te vieren?

Houdt het niet op, niet vanzelf?

Je mag denken wat je wilt. Het is niet
waar, dat weet ik wel, maar:

graag geloof ik dat ze elk conflict
vergaten en elkaar, zodra de camera
verdwenen was, omhelsden en de hand

in eigen boezem staken. Dat alles wat
niet moet, valt te bezweren
door het vast te leggen.

GEWELDIGE ZORG ROND AGRESSIE

10 juni 2015, De Reehorst, Ede

HOE LELIJK IK BEN ALS IK BOOS WORD

voor Bertus

Hoe lelijk ik ben als ik boos word. Zo lelijk
dat ik de rolluiken sluit. Een klop op de deur
en ik stap mijn binnenzee van woede in en uit.
Klaar om te slaan of te gaan banjer ik rond
door mezelf, een beer op een gloeiende plaat,
een beest in een dier, tot alles bereid. Ik sluit
kort als een batterij. Wie ziet dat ik eigenlijk
mooi ben. Wie sluit me aan.

TOT DERTIG

voor prof. dr. Erik Scherder

Ik ben klaar, al bijna vijftien jaar.
Mijn kleine, grijze brein is rond.
Hier sta ik. Elders gaapt het graf.
Dit koraalrif groeit niet meer,
er gaat alleen nog af.

Mijn hersens kunnen me laten
huilen maar ze doen het niet,
niet nu, ze slaan het ergens op
voor een onbewaakt moment,
muziek door een open raam

of zoiets. Kalm en helder zie ik
onder ogen dat ik niet alleen besta
uit wat ik doe of denk, maar net
zo goed uit wat ik laat. Ik beseft
dat ik mijn remmen ben.

OBLOMOV VRAAGT

Waarom wil ik toch nooit doen
wat goed voor me is. Het hert is
geschoten, de combiketel brandt.
Waarom moet alles beter.

Ieder mens is een slachtoffer
van zichzelf. Waarom maken we
elkaar ook nog eens het slachtoffer
van onderzoek en goede bedoelingen.

Waarom moet ik honderd worden,
rondjes lopen, liedjes zingen, dansjes
maken. Wat is er mis met hallucineren
in plaats van zelf bewegen.

ZEBRAVISSEN

voor dr. Peter Deschamps

Het licht is aan, de deuren hebben
open gestaan. Het kan niet beter.
Kom, dan gaan we onder water,
kijken naar de zebravissen,
zwemmende modellen

voor bepaalde types kinderen:
koud, ongevoelig voor spijt,
beloning of straf, onverschillig
en vlak – probeer dat maar
eens op te voeren.

Ik zie mezelf, een kind nog,
voor het aquarium van opa staan,
tuk op helderheid, het wissertje
met twee magneten in de aanslag.
Alle vissen vluchtten voor mijn
grote, droge regenbooghand.

STRAF

voor drs. Sophie de Valk en dr. Peer van der Helm

Ik heb mijn straffen uitgezeten
in bibliotheken. Wat heb ik geleerd?
Alles, ieder boek dat er maar stond
heb ik gelezen.

Elke regel die ik vond heb ik
met liefde overtreden. Angst en woede
liet ik liever aan een ander.

Toen het tijd werd om te gaan
kon ik ontsnappen door het raam
over een lange, slijmerige baan
van bevriende slakken.

MEALS TO DIE FOR

voor drs. Ap Zaalberg

Er bestaat een kookboek voor galgenmalen.

De zwaarste criminelen van Amerika
vragen op de avond voor hun executie
graag om cheeseburgers met friet,
steak, gebakken kip en ijs,
aardappelsoep, watermeloen.
Eén keer alleen een pot augurken.

Zaalberg heeft gelijk: geen vis.

BESCHERMENDE FACTOREN

voor dr. Vivienne de Vogel

Verzin me niet want ik besta en mijn bestaan
is jouw bestaan. Hoe voorkom je dat ik word
wat ik geworden ben en wat heb ik daarmee.

Krijg ik soms alsnog een moeder die haar kind
niet slaat, een vader die niet weggaat. Had je soms
nog ergens een huis in het bos waar iedereen vanzelf

gaat houthakken, brood bakken, viool spelen,
drie maal daags een slok levertraan. En als je dat
niet hebt, wat denk je dat je bent, een paraplu?

Wat moet ik met je aan? Geef me liever een
dochter. Laat me bij mijn vaders grafsteen staan.

Laat me weten wat ik ben, een leven dat uit leven
komt en leven doorgeeft, elk bestaan is een schakel
in een keten. Hou me vast. Laat me niet breken.

AVATAR

voor dr. Wim Veling

Ik schoof rond door zwarte labyrinten
en at pillen met slaafse regelmaat. Ik schoot
blokjes omhoog als antwoord op de dreiging
uit de ruimte.

Ik reed, vloog en rende, in steeds
meer detail. Ik vocht me door jungles,
steden en woestijnen, op andere planeten –
ruimteschepen.

Om verder te komen zaaide ik kogels,
doden, explosies. Ik was de oud-geworden
tijd, de vernietiger van werelden, voortdurend
op weg om een nieuwe wereld teniet te doen.

En nu vraag ik me af waar alles toch voor was,
wat er aan verloren is behalve al die tijd,
hoe ik die bril van mijn hoofd af krijg.
Of heb ik hem nooit opgehad?

NORWEGIAN BEERS

To prof. dr. David Cooke

I met a girl like Alcatraz. She was costly,
insular, falling apart and nearly impossible
to escape. All her former boyfriends still
were there, in jail, inhabiting her cells.

They were allowed only one visit a month.
At night, I heard them howling at the moon.
I was very careful not to be imprisoned too.
Of course I failed. I met another girl, what

can I say – she was a riot. You see, violence
is a reaction to violence. So you and me,
we could go out some time perhaps and
have a drink, I really like Norwegian beers,

it's just – I need to know what you're like.
It would help a lot if you were like a soft
blanket, three kittens or a meadow full
of sheep or something like that, easier

to escape, which I think would make
it so much easier for me to stay.

DWANGTOEPASSINGEN IN DE PSYCHIATRIE

Woensdag 21 mei 2014, De Reehorst, Ede

INTAKE

Psychiater: 'Herstellen doe je thuis.'

Patiënt: 'Gek worden ook.'

AMBULANTE ZORG

Wie kan lopen, loopt naar buiten,
waar de wereld wacht tot je weer
aanstoot geeft.

Je kunt hier weg. De wereld wacht.
Je kunt ook blijven. Mag. Moet
je kijken waar je tussen zit.

GEEN HULP

We hebben woorden voor die dingen:
Separatie. Isolatiejurk. Fixeer. Noodmedicatie.
Ze komen pas tot leven als er iemand voor
je staat die uitlegt: het gaat niet goed,

er drukt iemand op een bel. Dan weet je:
nu komen er heel veel mensen die zich op me
storten en je weet waar je naartoe gaat,
dat het kan dat je vergeten wordt,

ontkleed, bekeken, niemand die nog
naast je staat, contact houdt, meezoekt
naar je rust. Ze hebben woorden voor die
dingen. Als het zo gaat, noem ik dat geen hulp.

OEHOEMAN

Berg me maar weer op. Ik ken de wet.
Ik sta wat achteraf op de agenda, ergens
in de bezemkast van het Binnenhof,

een open inrichting op zich. Sluit me
in – je sluit me uit. Namen. Namen, moet
je weten, namen scoren in de Kamer.

Er is een staat van zijn waarin de staat
geen raad meer met je weet. De waanzin
ligt op straat: oehoe! roept de oehoeman,

Hij wandelt oehoe door de wijken
tot hij uitkomt bij jouw raam. Wat dan.
Geef jij die man je schoenen, aandacht

of een antwoord als je ook niet weet
wat je moet zeggen als hij roept: het is
ik tegen de wereld en de wereld dat ben jij.

PATIËNT BIJ MAANLICHT

Het vasthouden van breekbaar glas
is iets wat je maar beter niet aan kuddes
overlaat. Kijk door het dubbelglazen raam:
buiten staat een standbeeld van een man
die we tot leven moeten krijgen.

De maan komt op. Koud is het niet.
Hij is nog jong. Hij kan zo uren, dagen,
nachten blijven staan, tussen de krachten
binnenin hem en de krachten om hem
heen, waaronder wij, de kudde.

Zolang hij stilstaat, neemt hij minder
ruimte in dan wij. Toch moeten we hem
helpen. Immers: kuddes zijn gemaakt om te
bewegen. Wat niet aan de kant gaat, valt.
Onze hoeven daveren door elke stilstand heen.

Is hij van glas? Is hij van steen?

WRAP UP

Meneer de voorzitter, leden van de jury,
behandelend geneesheer, majesteit –
mensen zoals wij bestaan nu eenmaal
ook. U heeft er maar weer werk aan.
Wat wij willen, onder andere dingen,

is af van het idee af dat we niets meer te
willen hebben, dat ons recht op een wil
verbeurd is verklaard bij de eerste keer
naar de separeer. De wet is absurd, maar
het is de wet. Het zal wel. We hopen

eerder dat er iemand om ons geeft als
we dat zelf al zijn verleerd, iemand aan
wie je nauwelijks merkt dat het zijn baan
is. Zonder hoop vaart niemand wel.
De nacht is koud, de lucht is leeg,

het standbeeld lijkt te gaan bewegen,
de uil zit in zijn struik en kauwt in stilte
op een muis. We laten liefst de waanzin hier
en gaan naar huis. Ons schip voor narren
wacht. Een goede nacht. Vaarwel.

MAAKT DE GGZ GELUKKIG?

9 november 2011, Janskerk, Utrecht

BENADERINGEN VAN GELUK

I

Het geluk staat
verkeerd geparkeerd
bij de Janskerk
te Utrecht
onder kenteken
28-SX-ZH.

II

Geluk
is een sirene
en niet onderweg
naar Jou.

III

Ik weet waar het geluk is maar ik mag het niet vertellen,
aan niemand — niet aan de filosoof die elke vraag heeft ingepikt
en net zo lang gepoetst tot alles glimt van logica en niemand
door de schittering kan zien dat-ie geen antwoord geeft.

Niet aan de socioloog met zijn tabellen waar iedereen
wel in past maar geen mens zichzelf herkent. Niet aan het kind
dat huilt en niet kan zeggen wat er scheelt. Niet — wat misschien
het zwaarste is — aan een dier dat doodgaat zonder dat

het weet dat het bestond. Het is mijn plicht om alle geluk
van de wereld geheim te houden, op straffe van het verdwijnen
ervan, volkomen, voorgoed. Zo blijf ik alleen en niet gelukkig.
Kon ik u maar iets vertellen. Nu weet ik niet eens of iemand

me geloven zou — en dat terwijl het zó voor de hand ligt,
dat ik nauwelijks begrijp dat niemand — heb medelijden met
mij en mijn arme volk, want ik weet waar het geluk is. Bang
en klein lig ik in bed en beef onder te dunne lakens,
onder het juk van het geluk.

IV

Als het bewustzijn een spiegel was,
sliep in elke zeem de verlichting.

V

Het geluk woont samen met de tijd.
Ze leven op stand. Hun hotel
heeft lange gangen, deuren
waarachter ik momenten weet
die ik bezocht als dames van plezier.
Maar iemand metselde de deuren dicht
met grote, glazen blokken.

VI

Het is verdedigbaar dat God een weerman is. De enige zelfs.
Je kunt ook zeggen: eerst zien en dan geloven, net als bij
de meerdaagse voorspellingen. Hier komt mijn biecht;
ik weet dat ik maar denk dat ik besta, ik ga voor mijn geluk

niet uit van de illusie van bewustzijn of de ziel, hooguit
van bezieling, verder niet. Ergens halverwege heb ik geen
enkele aanwijzing dat de wereld en ikzelf iets anders zijn
dan taal, een zichzelf voortdurend herschrijvende code

waardoor het universum ademhaalt, gewoon, omdat ik dat
als longenwezen dan toevallig zo wil zien, sterker nog, omdat
ik ook niets beters kan bedenken. Ik denk wel dat dit waar is:
een geloof is een geschenk. Onder bepaalde omstandigheden

is de gifbeker dat ook. Waarschijnlijk ligt het geluk niet in
het beheersen van de elementen, maar in er niet door te worden
beheerst. Misschien huist het geluk evenmin in de wolken.
Maar als zelfs water dat kan zweven niet gelukkig is,
wie of wat dan wel?

VII

‘Moeder, ik ben niet tevreden.’

‘Als je maar gelukkig bent, jongen.’

VIII

Ik had geen keus. Je bent goochelaar of Je bent het niet.
Natuurlijk had ik mijn ware aard kunnen negeren;
hoeveel mensen lopen niet over straat alsof ze bezig zijn
een duif te worgen met hun oksels. Hun binnenzakken
lekken zout. Ze lichten hun hoed op, zo kort en beschaamd
dat Je hooguit één pootje ziet, of misschien alleen de staart
van het konijn. Charmante assistentes blozen als ze aan Je
worden voorgesteld als waren het werkelijk echtgenoten.
Het geluk is een vrijwilliger uit de zaal die doorziet wat ik
al wist: de wereld is een mooie truc, de geest illusionist.

IX

De gouden rand van het geluk zit niet in ons pakket.
Lusteloos prikken we maar wat aan in elkaars hoofd,
wie weet is het raak op een dag, verandert alles onder
onze handen in edelmetaal. Intussen barsten we uit
in redeloos schelden, worden hopeloos verliefd, spreken
plotseling in woorden die uitsluitend met een D beginnen,
de doe da dat dus denk daaraan dat dadelijk de dooie donder
duister dronken donker daalt de voodoo op het ventje
tussen je oren, het wezen in de benen fles – kakelend, panisch
opgewekt tot zijn middel in zijn eigen vocht, doet hij
zijn uiterste best niet ongelukkig te zijn in het licht
van ons noodlot: het vermijdelijke vooruitzicht
te verdrinken in Je eigen tranenzee.

X

O, ik voel me de gelukkigste mens op aarde.
Buitengewoon. Dat kun Je altijd zeggen.
Je kunt trouwens altijd alles zeggen.

Bijvoorbeeld: ik ben een zondagskind.
Of: God is het begin.
Of: dit pistool is niet geladen.

Eigenlijk zeg Je in al die gevallen
hetzelfde. Er zijn nu eenmaal dingen
waar Je alleen maar achter komt

doordat Je een kalender koopt,
een altaar sloopt, een trekker overhaalt.

Het geluk kroop over straat
door composterend herfstblad
en de modder in de goot, overal
mensen aanklampend.

'Wees mij. Gelukkig,' smeekte het,
'ik weet dat ik me lang heb verstoep,
te lang, giechelend, treiterig haast.
Dat is nu allemaal voorbij.
Wees mij toch weer.
Het spijt me zo.'

'Nee,' zeiden de mensen, die allen
een goedkope, grijze gier van wanhoop
op hun schouder droegen tegen
de stromende regen,
'nee, nu hoeft het niet meer.'